جزیری

هێزا ڤێکەڤتنا.. بخۆ ـ بخۆ

صدیق حامد

(مە ژ سەر چەشمەئێ حەیوان قەدەحەك صافی ڤەخوار ناگەهی لەذذەت و ذەوقا مە ب صەد جلدی کتاب) هێزەکا نەبەرە چاندیە دزاخا مروڤاتی یێدا چاندنەکە سەخبێر ودەستێ پالـدانێ پێتڤی یـە تاکو شین دبیتُ و بەرهەمی ددەت . . هەلبەت . . بەرهەمێ چاندنێ کۆلان و ئاڤدان بتنێ تێرا ناکەت ە (سەد جلدی کتاب) ئەگەر تۆڤك دناف ئاخێ دا نەبیت (قەدەحەك صافی). . .

«پاکترین توخمێ کەسا ئەون یێد کو ئاڤا گەهشتنێ تێ گەریای بهێزا ڤێکفتنا ژناڤدا بخۆ ـ بخۆ ـ تاکو شیرڤەبوورین ژڤەرێژا پیر و ماموستا . . و پاشی وێ هێزێ ئەو دورست کرین». [1]

دەریمـەتێ (حـال)ێ جزیـری پێشکێش دکـەت ژ ڤێمشکـرن (ذوق)و گەزەبـا. . . بەرهـەمێ ڤەخـوارنـا (قەدەحەك صافی)بو. . ئەوە یێ کو نە ئێتە ستاندن برێکا خوانـدنـا گەلـەك پەرتـوکـا و بەس. . . ئان بوەرگرتنا نامەیا خواندنێد بلندو بەس . . گەلەك ئومێد وئامانجێد هەین. .

زانینێ گەلـەك قونـاخ هەنـە ونـائێنـە برین ئەگەر ژیری و پێزانین دگەل نەبن. . . پێلا کەزەب و ڤێمیشکرنێ لێ نە دەت. . دروبیارێ (سەر چەشمەئێ حەیوان).

جزیـری . . چـاڤ دکـەتە رێکا تایبەتی. . . و ئاشکەرا، دکەت دبێژیت:

«. . . . قەدەحەك صافی ڤەخوار».

مەبەست مە ئەوە . . . ئانکو تانوتیا مە ئەوە بزانین کانێ ئەڤ قەدەحـە چتـۆڤ بیـرە ـ مامـوستا ـ کو لسەر رویێ ڤێ بوونێ هنـد دلێ ژەنگی بهـوسیت تاکـو روون و رەوشـەن دبێت ئێدی گولێبینێ بکەت نە ژگوهارا. دیتنێ بکەت نە ب چاڤا. . بەلێ . . . نەبەر (غیب)و راستەکی دنەینکا دلی دا وێنەبن. هێزا ڤێکەفتنا بخۆ ـ بخۆ.

ئەڤە دەسکاتیا هندەك زانایێد ناڤبانگەو بیرو باوەرێد وان لەگەل ڤی رەنگی (قەدەحێ). کو . . وان ژێ هاریکاری یا پێ کری تاکو گەهشتینە ئامانجێد خوٚ . . . چ «لەذەت و ذەوق» . . چ بەرهەمێ هەر زانستوکا دی . ژوان زانایا:

1 ـ ئیمام غەزالی:

دەرکەتنا ئیمامێ هێژا (غەزالی)ژ بەغدا بوٚ شامێ سالا 448 مشەختی . وماموستاییا خواندنگەها (نظامی) هێلایی ئەو بخوٚ دبێژیت: «خودێ زمانێ من کلیلدا تاکو گرێدا ژ دەرس گوتنێ ئێدی نەشیام ئێك گوتن پێ باخڤم من بزاڤ دکر تا کو دشیام روٚژەکێ نە، ئێکێ دەرسا بدەم ژبەر داخوازا شاگرد و برادەران پاشی ئەو گرێدانا زمانی لمن بوو کوٚڤان و کەتە دلی . . ڤێجا خوارن و ڤەخوارن لمن نەهات و ئێك جار ئەز ژێ بووم» تاکو دبێژیت:

«خەلکی گوٚت ئەڤە فرمانەکە لسەر دلێ وی هاتیە خواری.»[2]

چوٚ شامێ و هاتە ڤەبرین ژخەلکی و کەتە خەلوا و دیسا دبێژیت: «دوان خەلوان دا ، هند قەدەر زانین وتشت ل بەر من ئاشکەرا بوون کوٚ بلی خودێ کەس نەشێت ژمارو گوٚتنێ ژێ بکەت.»[3]

باشە . . . . بوچی بوێ ڤێربوون و زانینا کو ئەو تێدا بەرێ ب رێ نەدکەت؟! بوٚ تێگەهشتنا وێ زانین و ڤێکەتنا وان تشتێد نوی بدەست کەتین . . بەلێ . چوو و قەستا خواندنا (قەدەحا صافی) کر دا کو بگەهتە (لەذەت و دەقا)

2 ـ ولیەم مولتون مارستن:

دبێژیت: «روپەرێت ژینا خوٚ وەرگێرە و ل سەرهاتیێد خوٚ بزڤرە دێ ب بینی سەرفەرازترین کارێد سەر تەرا بورین ئەون کو ژ کویراتیا تە بوٚ تە هاتینە گوتن.»[4] ئەڤ کویراتیە ئەوە یا کو نە کەفتە بن مایێ کێشان و پیڤانێ دا کو بشێی وەربگری ب رێکا زانیاری . . ئانکو گاهێد زانینێ ڤەبرن.

3 ـ فردریك گرانت:

شەڤەك رابـوراند سالا 1920ز راپورتەك لسەر نساخیا (سکری) ئامادە دکر . . تا دبێژیت «ئەز پێڤە وەستیام و چووم نڤستم . . . دەمژمێر دوازدەی شەڤ . . ژنیڤ شەڤ پێدا من خو وەردگێرا دناڤ جهێد خوٚدا من گوهـ لخوٚ بوو کو سێ تشت پێد بوٚ تێنە گوتن ـ دناڤ بەینا خەو نڤستنێدا هەر وێ گاڤێ ئەز رابووم من هەرسێ تشت نڤێسن»[5]

ئەو تشت ژێ ئەڤەنە:

أ ـ رژێنا شرین (غدةالحلو) یێ سەی، رهکا وی گرێدە،

ب ـ شەش هەتا هەشت ئەینیا خو لێ بگرە.

ج ـ هەمیێ ژێ هلکێشەو دەرمانێ نساخیا (سکری) ژێ چێکە ئەڤ دەنگێ هاتیێ ئێکا هندکر تاکو (ئەنسوٚلین) ئینایەدەر بوٚ ڤێ ئێشێ.

4 ـ فوٚن هلمهلتر:

ئەڤ زانا دبێژیت:

«ئەو هزرێد پیروٚز ل من دبارین . . . بێ من . . . بێ ئەز وەستیانێ پێ بدەم دارێتنەك بوو چوجارا نە لهزرا من بوون د دەمێ بیرو هزرێد من دوەستیای ـ برێکا خواندن و لێکولینێ ڤە ـ ئان ژێ دهاتنە رەشاندن لمن وەکو ئەز یێ مژویل دپەرتوکخانا خوٚ ڤە».[6]

5 ـ ئلکسیس کاریل

«براستی ئەو بەرهەمێد مەزنێد زانیاریێ نە ژکارێ تێ گەهشتنێ بتنێ یە چنکو زانایێد مەزن بەرامبەر ڤێ تێگەهشتنێ و تێبینیێ هێزەك دی ژێ هەیە، کو های ژێ بوون».[7]

دیسا دبێژیت:

«بمەڤە نائێت وی ئامانی چێبکەین یێ کو سەرفەرازیێ بکەینێ و مروڤا پێ خەلاتکەین»[8].

ئێدی . . . ژگوتنێد ڤان زانایا «سەرفەرازترین کار ئەوێد ژ کویـراتیێ هاتینـە گوتن» دیسـا: (ڤێکـەفتنا دەرمـانێ ئەنسـۆلین) دیسـا: (ئـەو هزرێـد پیرۆز) دیسا: (های ژ ێ بوون)و (ئـامـانێ سەرفـەرازیێ). . . ئەوە (قـەدە حەك صافی) یە یا کو جزیری ژ ی هوسا ڤەخواری و گەهشتیە (لـەذەت و ذەوق)ێ . . پـاشی هندیکە ئەڤ هێزەیە ناکەفتە بەر توخـیبێ کێشـان و پیڤـانێ . . دەمێ هەرکـەسـەکی رێکەك، تایبەتی لێ هەیە ڤیجا ئەو تشتێ کێشان و پیڤانا وی نەبیت دبێـژنێ: مە هوسـابهیستیـە ئان هوسـا هاتیـە بهیستنێ (سماعی). . جزیری دبێژیت. .

(رەمـزو رازێن (نـەی)و(نـاهی)سەمـاعینـە هەمی
ژ مەحالە تە بعەقلێ خۆ بزانی ژ قیاس)

دیسـا دبـابـەتێ مە دا ـ ئەڤی ـ جزیـری هەیـە:

(وێ دکت مەغلەطـە هەر دەم ل حەریفـان ب جەدەل
ب دو جامان ڤەدخون سیرەتێ ئەبیەض وسواس)

(دەستێ گێری تە نەبت (خدر)ی عنایەت ل قیدم
نا گەهی ئابێ حەیـاتێ ب دو عەسکـەر ئلیـاس)

چ (سـەمـاعی)نـە . . ئەگـەر کێنجـا (قەدەحەك صافی) نەبیت ژمـەحـالـە تو ب ژیـرێ (عـەقـل)ێ سادە بزانی ژ (قیاس) دیسا: دوو جام ڤەدخون پێك: رێکا زانینێ یا کو نوکە دبێژنێ (ئەکادیمی) کو (دەستێ گێری) ئان (قەدەحەك صافی) . . . جامـا دووێ (ئـابێ حەیـاتێ) . . (قیـاس) . . . (لەذەت و ذەوق).

ل دویماهیکێ مە دڤیت بەرێ خۆ بدەینە هندەك گوتنێد (ئیمـام عەلی) سلاڤێـد خودێ لێ بن ئو بەرامبـەرکـەین ل گەل یا مە گوتی. ب شعر دبێژیت

«من دیت ژیر دوو ژیرن
ژیرێ (چاندی) و یێ (هوساهاتی)
یێ (چاندی) ئەگەر نەبیت
یێ (هوسا هاتی) ب کێرنائێت
هەر وەك تیرۆژ ب کێرنائێت
گەر تاڤ ژچاڤا گرتی‌بیت»[9]

سەیدایێ هێژا (غەزالی) ڤان گوتنێد (ئیمام عەلی شروڤە دکەت و کورت دبێژیت: «بهێزا ژیرێ (عەقل)ێ چاندی زانـایێـد پێتڤی قازانـج . . ژێ تێتەکرن ل دان و ستاندنێد زانینێ دا»[10] دیسـا دبێـژیت «ئـەڤ زانینـە هەر وەکـو دڤەشارتینە دازاخا مرۆڤاتی دا . . . دەردکەڤنە هەبوونێ هەر دەمێ ئەگەرەك لێ پەیدا دبیت کو دەربێخیتە بوونێ، دێ بێژی ئەو زانین تێدا نڤستی بوو ،و پاشی دەرکەت»[11].

ب ژیرێ چاندی یێ (سەماعی) راگەهاند داکو د رەمز و رازێـد (نـەی و نایێ) بگـەهیت. . دابکـەهتـە (لـەذەت وذەوق) ب ڤەخـوارنـا قەدەحـا صافی نە ب بارێـد پەرتۆکا . . بگـەهتـە ئاڤـا حەیـاتێ ب دەست گێـریـا (خـدر)ی نە ب دوو عەسکەرێت ئەلیاس. .

ژێدەد و پەراوێز

(1)	ابو حامد الغزالي	المنقذ من الضلالَ
(2)	ابو حامد الغزالي	احياء علوم الدين جـ 5
(3)	ابو حامد الغزالي	احياء علوم الدين جـ 5
(4)	عبدالرزاق نوفل	عالم الجن والملائكة
(5)	عبدالرزاق نوفل	عالم الجن والملائكة
(6)	عبدالرزاق نوفل	عالم الجن والملائكة
(7)	عبدالرزاق نوفل	عالم الجن والملائكة
(8)	الكَسيس كاريل	الانسان ذلك المجهول
(9)	ابو حامد الغزالي	احياء علوم الدين جـ ا
(10)	ابو حامد الغزالي	احياء علوم الدين جـ ا
(11)	ابو حامد الغزالي	احياء علوم الدين جـ ا
(12)	محمد نوري	ديوانا جزيرى چاپا